

ANTONAS ČECHOVAS

VYŠNIŲ
SODAS

ANTONAS ČECHOVAS

VYŠNIŲ SODAS

Keturių veiksmų komedija

Iš rusų kalbos vertė
JURGIS TALMANTAS

OBUOLYS

Antonas Čechovas buvo rašytojas ir gydytojas. Retai jo pjesių personažai buvo rašytojai – tik Trigornas ir Trepliovas „Žuvėdroje“. Tačiau beveik visose pjesėse sutinkame gydytojus. Jie visuomet žmogiškiausi ir galbūt vieninteliai, kuriems Čechovas neslepia simpatijos: Dornas „Žuvėdroje“, Astrovas „Dėdėje Vanioje“, Lvovas „Ivanove“, Čebutykinas „Trijose seseryse“. Gydytojai jo pjesėse – vieninteliai neprarandantys gyvenimo prasmės, nors dažniausiai susiduria su jo trapumu. Jie galbūt mažiausiai savanaudiški ir nenaudingi iš visų personažų, kurie būna ties savo gyvenimu dūsaujantys, geografinės ir dvasinės provincijos tremtiniai. Tai, kaip A. Čechovas aprašė savo laiką, labiau panašu į gydytojo nustatytą diagnozę. Laikas eina ir daug kas keičiasi, bet Čechovo diagnozė, deja, nepraranda tikslumo. Mes taip ir neišsaugome savo vyšnių sodų, kertame miškus, tingime ir, galiausiai, parazituojame tai, ką tariamės mylintys. Mums, kaip ir jiems, begeriant arbatą gyvenimas praeina pro šalį. Matyt, Antonas Čechovas, sykį davęs Hipokrato priesaiką kaip gydytojas, laikėsi jos ir literatūroje. Jis niekada nesistengė būti įmantrus ar patikti. Rašymą veikiau suvokė kaip pareigą sakyti tiesą. Statyti Čechovą – tai diagnozuoti mūsų dabarties ligas, sielos podagras, intonacijomis dirbant tarsi skalpeliais, nes kiekviena čechoviškos dramaturgijos akimirka yra likimo metastazė. Dramaturgui buvo itin svarbus jo pjesių personažų amžius.

Dažnai jis tiksliai nurodydavo jų metus. Jo žmonės tarsi užtaisyti savo patirtimi, kažkada padarytomis klaidomis. Ir jie išsauna. Netikėtai, o kartais – ir mirtinai. Kaip ginklai, su kuriais elgiamasi neatsakingai. Čechovo tiesa – net ne žodžiuose, o kažkur už jų, drama – ne veiksmu, o už jo prasiveriančioje neišvengiamybėje. Tai, beje, tapo visos moderniosios XX amžiaus dramaturgijos siekiamybe. Parašęs visai nedaug pjesių, A. Čechovas tapo vienu svarbiausių ir labiausiai statomų pasaulio dramaturgų, kartu su Henriku Ibsenu laikomas moderniojo ir šiuolaikinio teatro pradininku. Šiuolaikinė dramaturgija visuomet iš esmės keičia patį teatrą, nes jos neįmanoma pastatyti senomis priemonėmis. Atsiradus Čechovui, atsirado ištisos teatrinės sistemos. Buvo kuriami visiškai nauji aktorinės vaidybos principai. Teatre jo dramaturgija tapo tikrumo kamertonu. Vaidinti jį – didžiausia profesinė atsakomybė aktoriams. A. Čechovas iš esmės pakeitė teatrą ir aktoriaus sampratą. Su garsiuoju Konstantino Stanislavskio „Žuvėdros“ pastatymu atsirado vadinamoji ketvirtoji siena. Pirmą kartą pradėta vaidinti nebe publikai, nebe tam, kad jai patiktum ar ją sužavėtum, o tiesiog siekiant gyvenimo tiesos scenoje. To siekiama ir iki šiol.

Oskaras Koršunovas

– VEIKĖJAI –

LIUBOVĖ ANDREJEVNA RANEVSKAJA –
dvarininkė

ANIA –
jos duktė, 17 metų

VARIA –
jos augintinė, 24 metų

LEONIDAS ANDREJEVIČIUS GAJEVAS –
Ranevskajos brolis

JERMOLAJUS ALEKSEJEVIČIUS LOPACHINAS –
pirklỹs

PIOTRAS SERGEJEVIČIUS TROFIMOVAS –
studentas

BORISAS BORISOVIČIUS SIMEONOVAS-PIŠČIKAS –
dvarininkas

ŠARLOTA IVANOVNA –
guvernantė

SEMIONAS PANTELEJEVIČIUS JEPICHODOVAS –
kontorininkas

DUNIAŠA –
kambarinė

FIRSAS –
liokajus, 87 metų senis

JAŠA –
jaunas liokajus

PRAEIVIS
STOTIES VIRŠININKAS
PAŠTO VALDININKAS
SVEČIAI, TARNAI

Vėiksmas vyksta L. A. Ranevskajos dvare

– PIRMAS VEIKSMAS –

Kambarys, ligi šiol tebevadinamas vaikų kambariu.

Vienos iš kelių durų – į Anios kambarį.

Aušta, netrukus ir saulė patekės.

Jau gegužės mėnuo, žydi vyšnios, bet sode šalta, šalna.

Kambario langai uždaryti.

*Įeina žvake nešina Duniaša
ir Lopachinas su knyga rankoje.*

LOPACHINAS

Atėjo traukinys, ačiū Dievui. Kuri valanda?

DUNIAŠA

Tuojau dvi.

Gesina žvakę.

Jau šviesu.

LOPACHINAS

Kiekgi pavėlavo traukinys? Kokias dvi valandas, mažų mažiausia.

Žiovauja ir rąžosi.

Na, ir mulkis aš, kokią žioplystę padariau! Tyčia atvažiavau pasitikti stotyje ir še, pramiegojau... Besėdėdamas užmigau. Net pikta... Nors tu būtum mane pažadinus.

DUNIAŠA

Aš maniau, kad jūs išvažiavote.

Klausosi.

Va, rodos, jau parvažiuoja.

LOPACHINAS

Klausosi.

Ne... Bagažą atsiimti, dar šį, dar tą...

Pauzė.

Liubovė Andrejevna išbuvo užsieny penkerius metus, nežinau, kokia ji dabar... Geras ji žmogus. Lengvas, paprastas žmogus. Atsimenu, kai dar kokios penkiolikos metų buvau vaikėzas, mano velionis tėvas – tuokart čia kaime krautuvėlę turėjo – tvojo man kumščiu į veidą, iš nosies pasipylė kraujas... Mes tada buvom abu kažko į dvarą atėję, o jis įkaušęs buvo. Liubovė Andrejevna, kaip dabar atsimenu, dar jaunutė, liesutė tokia, atsivedė mane čia pat, į vaikų kambarį, prie praustuvo. „Neverk, – sako, – muzikėli, ligi vestuvių sugis...“

Pauzė.

Muzikėli... Tėvas mano, teisybė, muzikas buvo, o aš su balta liemene, su geltonais pusbačiais. Kiaulė seklyčioj... Tiek tiktai, kad turtingas, pinigų daug, o kai gerai pagalvosi, tai suprasi – tai muzikų muzikas...

Sklaido knygą.

Mat, skaičiau knygą ir nieko nesupratau. Užmigau beskaitydamas.

Pauzė.

DUNIAŠA

O šunys visą naktį nemigo, nujaučia, kad šeimininkai parvažiuoja...

LOPACHINAS

Ko tu, Duniaša, tokia...

DUNIAŠA

Rankos dreba. Aš apalpsiu.

LOPACHINAS

Labai jau tu lepi, Duniaša. Ir rengiesi kaip panelė, ir šukuosena tokia. Taip negalima. Reikia atsiminti, kas esi.

*Įeina Jepichodovas, gėlių puokšte nešinas.
Jis su švarku, su nublizgintais auliniais batais,
kurie labai girgžda; įėjus krinta jam iš rankų gėlės.*

JEPICHODOVAS

Pakelia gėles.

Sodininkas atsiuntė, sako, valgomajame pastatykit.

Atiduoda Duniašai gėles.

LOPACHINAS

Ir giros man atneši.

DUNIAŠA

Gera.

Išeina.

JEPICHODOVAS

Dabar šalna, trys laipsniai šalčio, o vyšnios visos žydi. Negaliu pagirti mūsų klimato.

Dūsauja.

Negaliu. Mūsų klimatas vis nenutaiko, kad būtų kaip tik. Štai, Jermolajau Aleksejičiaus, leiskite jums podraug pridurti, nusipirkau užvakar batus, o jie, drįstu jus tikinti, girgžda

taip, jog neįmanoma pakęsti. Kuo man juos ištepti?

LOPACHINAS

Atstok. Įkyrėjai.

JEPICHODOVAS

Kasdien man atsitinka kokia nors nelaimė. Ir aš nemurmu, pripratau ir netgi šypsausi.

Įeina Duniaša, paduoda Lopachinui girą.

JEPICHODOVAS

Aš eisiu.

Užkliudo kėdę, ji virsta.

Na, va...

(Lyg ir didžiuodamasis)

Matote, kokia, atleiskit už žodį, aplinkybė, tarp kita ko. Tai tiesiog net nuostabu!

Išeina.

DUNIAŠA

O man, Jermolajau Aleksejičiau, prisipažinsiu, Jepichodovas pasipiršo.

LOPACHINAS

A!

DUNIAŠA

Nežinau jau kaip... Žmogus jis ramus, tik kartais, kad ima kalbėti, nieko nesuprasi. Ir gražu, ir jausminga, tik suprasti negali. Man jis lyg ir patinka. Jis mane myli beprotiškai. Nelaimingas jis žmogus, kiekvieną dieną jam kas nors. Jį taip ir pravardžiuoja mūsiškiai: dvidešimt dvi nelaimės...

LOPACHINAS

Klausosi.

Va, rodos, parvažiuoja...

DUNIAŠA

Parvažiuoja! Ir kas gi čia man... pastėrau visa.

LOPACHINAS

Parvažiuoja, iš tikrųjų. Eime pasitikti. Ar
bepažins ji mane? Penkerius metus nesimatėme.

DUNIAŠA

(Nerimaudama)

Aš tuoj apalpsių... Ak, apalpsių!

*Girdėti, kaip prie namų privažiuoja du ekipažai.
Lopachinas ir Duniaša skubiai išeina. Scena tuščia.
Gretimuose kambariuose girdisi triukšmas. Per sceną lazdele
pasiramsčiuodamas skubiai pereina Firsas, kuris
buvo nuvažiaavęs Liubovės Andrejevnos pasitikti;
jis su senoviška livrėja ir su aukšta skrybėle;
kažką šneka pats su savim, bet negalima
nė vieno žodžio suprasti. Triukšmas už scenos didėja.
Balsas: „Štai, eikime čia...“ Liubovė Andrejevna, Ania
ir Šarlota Ivanovna su šuniuku, vedamu už grandinėlės,
apsirengusios kelionės rūbais, Varia su paltu ir skarele,
Gajevas, Simeonovas–Piščikas, Lopachinas,
Duniaša su ryšuliu ir skėčiu, tarnai, daiktais nešini, –
visi eina per kambarį.*

ANIA

Eikime čia. Ar atmeni, mama, kieno šis
kambarys?

LIUBOVĖ ANDREJEVNA

(Linksmi, pro ašaras)

Vaikų kambarys!

VARIA

Kaip šalta, man rankos sugrubo.

(Liubovei Andrejevnai.)

Mamyte, jūsų kambariai, baltasis ir violetinis,
tokie pat tebėra.

LIUBOVĖ ANDREJEVNA

Vaikų kambarys, mano mielas, gražusis
kambarys... Aš čia miegojau, kai buvau mažutė...

Verkia.

Ir dabar aš kaip mažutė...

Bučiuoja brolių, Varią, paskui vėl brolių.

O Varia vis tokia pat kaip pirma, panaši į
vienuolę. Ir Duniašą pažinau...

Bučiuoja Duniašą.

GAJEVAS

Traukinys pavėlavo dvi valandas. Kaip jums
patinka? Tvarka, a?

ŠARLOTA

(Piščikui.)

Mano šuniukas ir riešutus valgo.

PIŠČIKAS

(Nustebęs)

Tik pamanykit!

Išeina visi, lieka tik Ania ir Duniaša.

DUNIAŠA

Pasiilgome belaukdami...

(Padedą Aniai nusivilkinti paltą, nuima skrybėlę.)

ANIA

Aš nemiegojau kelionėje keturias naktis...
dabar baisiai sustipau.

DUNIAŠA

Jūs išvažiavote per gavėnią, tada buvo sniego,
šalta, o dabar? Mano mieloji!

Juokiasi ir bučiuoja ją.

Pasiilgau jūsų, džiaugsme mano, saulute... Aš
tuoju jums pasakysiu, nė vienos valandėlės
negaliu kęsti...

ANIA

(Vangiai)

Vėl kas nors...

DUNIAŠA

Kontorininkas Jepichodovas po Velykų man
pasipiršo.

ANIA

Tu vis tą patį...

(Taisydamasi plaukus)

Išmėčiau visus segtukus...

(Ji labai nuvargusi, net svyruoja.)

DUNIAŠA

Jau nežinau, ką ir galvoti. Jis mane myli, taip
myli!

ANIA

(Žiūri į savo kambario duris, maloniai)

Mano kambarys, mano langai, tarytum nė
išvažiavusi nebuvo. Aš namie! Rytoj rytą

atsikelsiu, bėgsiu į sodą... O, kad taip galėčiau užmigti! Aš nemiegojau visą kelią, nerimas mane vargino.

DUNIAŠA

Užvakar Piotras Sergejičius atvažiavo.

ANIA

(Nudžiugusi)

Petia!

DUNIAŠA

Pirtyje miega, ten ir gyvena. Nenoriu, sako, jums kliūti.

Pažiūrėjusi į savo kišeninį laikrodėlį.

Reikėtų jį pažadinti, bet Varvara Michailovna neleido. Tu, sako, jo nežadink.

Ieina Varia, už juostos raktų ryšulys.

VARIA

Duniaša, neš kavą greičiau... Mamytė kavos prašo.

DUNIAŠA

Tučtuojau.

Išeina.

VARIA

Na, ačiū Dievui, parvažiavote. Tu vėl namie.

(Glamonėdama)

Širdutė mano parvažiavo! Gražuolėlė parvažiavo!

ANIA

Prisikentėjau.

VARIA

Įsivaizduoju!

ANIA

Išvažiavau per Didžiąją savaitę, tuomet dar buvo šalta. Šarlota visą kelią kalbėjo ir rodė triukus. Ir kam tu man užkorei tą Šarlotą...

VARIA

Taigi negalima tau vienai važinėti, širdute. Septyniolikos metų!

ANIA

Atvažiuojame į Paryžių, ten šalta, sniegas. Prancūziškai aš kalbu siaubingai. Mama gyvena penktame aukšte, nueinu pas ją, ten pilna kažkokių prancūzų, ponių, senas kunigas su knyga, ir prirūkyta, nejauku. Man staiga taip pagailo mamos, apkabinau jos galvą, suspaudžiau rankomis ir nebegaliu paleisti. Mama paskui vis glamonėjo, verkė...

VARIA

(Pro ašaras)

Nekalbėk, nekalbėk...

ANIA

Savo vasarnamį prie Mentonos jau pardavė, ir jau nieko, visiškai nieko nebeturi. Aš taip pat nebeturiu nė kapeikos, vos parvažiavome. O mama nesupranta! Sėdame stotyje pietauti, tai ji reikalauja pačių brangiųjų valgių ir arbatpinigių liokajams duoda po rublį. Šarlota taip pat. Jaša irgi reikalauja sau porcijos, tiesiog baisu. Juk mama turi liokajų Jašą, mes jį parsivežėme.

VARIA

Mačiau bjaurybę.

ANIA

O čia kaip? Sumokėjot procentus?

VARIA

Kur ten!

ANIA

Dieve mano, Dieve mano.

VARIA

Rugpjūčio mėnesį parduos dvarą...

ANIA

Dieve mano...

LOPACHINAS

Pasižiūri pro duris ir mykia.

M-e-e-e...

Nueina.

VARIA

(Pro ašaras)

Kad aš jam duočiau...

Graso kumščiu.

ANIA

(Apkabina Varią, tyliai)

Varia, jis tau pasipiršo?

Varia neigiamai purto galvą.

Juk jis tave myli... Kodėl judu neišsiaiškinate,
ko laukiate?

VARIA

Aš manau, iš tų šiaudų nebus grūdų. Jam darbų
begalės, aš jam nė galvoj... ir dėmesio nekreipia.
Bala jo nematė, sunku man į jį žiūrėti. Visi
kalba apie mudviejų vestuves, visi sveikina, o iš
tikrųjų nieko nėra, viskas lyg sapnas...

(Kitu tonu)

Tavo sagė primena bitę.

ANIA

(Liūdnai)

Mama nupirko.

(Eina į savo kambarį, kalba linksmai, vaikiškai.)

O Paryžiuje aš oro balionu skridau!

VARIA

Širdutė mano parvažiavo! Gražuolėlė
parvažiavo!

Duniaša jau grįžo su kavinuku ir verda kavą.

VARIA

Stovi prie durų.

Vaikštau aš, širdute, kiauras dienas ūkio reikalais
ir vis svajoju. Kad taip išleistume tave už
turtingo žmogaus, tuomet ir aš būčiau ramesnė,
išeičiau sau į vienuolyną, paskui į Kijevą... į
Maskvą, ir vaikščiočiau taip po šventąsias vietas.
Vaikščiočiau ir vaikščiočiau. Palaima Dievo!

ANIA

Paukščiai čiulba sode. Kuri dabar valanda?

VARIA

Turbūt trečia. Tau metas miegoti, širdute.

(Žengdama į Anios kambarį)

Palaima Dievo!

Įeina Jaša, pledu ir kelionės krepšeliu nešinas.

JAŠA

(Eina per sceną, mandagiai)

Ar čia galima pereiti?

DUNIAŠA

Sunku jus ir bepažinti, Jaša. Koks jūs pasidarėte užsienyje.

JAŠA

Hm... O jūs kas?

DUNIAŠA

Kai jūs išvažiavote iš čia, aš buvau tik šitokia.

Rodo aukštį nuo žemės.

Duniaša, Fiodoro Kozojedovo duktė. Jūs nebeatmenate!

JAŠA

Hm... Agurkėlis!..

*Apsižvalgo ir apglėbia ją;
ji surinka ir išmeta lėkštelę.
Jaša skubiai išeina.*

VARIA

(Tarpdury, nepatenkintu balsu)

Čia dar kas?

DUNIAŠA

(Pro ašaras)

Lėkštutę sudaužiau...

VARIA

Šukės laimę neša.

ANIA

(Išėjusi iš savo kambario)

Reikėtų mamą perspėti, kad Petia yra...

VARIA

Aš sakiau jo nežadinti...

ANIA

(Susimąsčiusi)

Prieš šešerius metus mirė tėvas, po mėnesio
nuskendo upėje brolis Griša, gražus
septynmetis berniukas. Mama nebeištvėrė –
bėgo, išbėgo neatsigręždama.

(Krūptelėjusi)

Kaip aš ją suprantu, kad ji žinotų!

Pauzė.

O Petia Trofimovas buvo Grišos mokytojas, jis
gali priminti...

Įeina Firsas, jis su švarku ir balta liemene.

FIRSAS

Eina prie kavinuko, susirūpinęs.

Ponia čia valgys.

Užsimauna baltas pirštines.

Ar jau išvirus kava?

Griežtai sako Duniašai.

Ei, tu! O kur grietinėlė?